

Norsk Arkivforum 27

Arkivarforeningens tidsskrift nr. 27 inneholder seks forskningsartikler fra arkivsektoren. De presenteres her i tre hovedkapitler: *Arkivhistorie*, *Samlingsforvaltning* og *Nye perspektiver*.

Arkivhistorie

Torkel Thime har før skrevet om arkiv i tidlig moderne tid. I «Af ingen Betydning» analyserer han våre eldste norske bevaringsvurderinger, og plasserer disse i en europeisk kontekst. Artikkelen viser i hvilken grad opplysningstidens idealer, med en økende interesse for historie og fortidsminnegransking, preget arkivtenking og -praksis i det norske arkivmiljøet.

Tor Weidling skriver om begivenhetene som ledet til Karl 12.s fall ved Fredriksten festning i 1718. Det var viktig for dansk-norske myndigheter å samle informasjon om fiendens bevegelser. Weidling gjør rede for hvordan militær etterretning ble brukt til dette, slik den er dokumentert i norske kilder. Han ser også på det svenske tilbaketog etter kongens fall.

Samlingsforvaltning

Rebekka Boxler Ødegaard forteller om arkivet etter Sigrid Undset, som oppbevares i Nasjonalbiblioteket. Artikkelen beskriver det bevarte materialet, en blandet proveniens og arbeidet med ordening og katalogisering. Det er nedlagt et stort arbeid med å digitalisere materialet, som dermed kan formidles på nye måter.

Natalia Bermúdez Qvortrup berører temaet folkemord med utgangspunkt i organisasjonen *Kvinnelige Misjonsarbeidere*, Bodil Biørns fotografier og rapporter hjem fra Armenia etter 1905. Qvortrup viser hvordan et arkivmateriale kan få betydning på tvers av landegrenser lenge etter at den primære bruken er opphørt. Artikkelen er også en påminnelse om at digitalisert materiale er sårbart for misbruk når det blir løst fra sin kontekst.

Nye perspektiver

Lars Christian Jenssen og *Torun Segtnan Soknes* presenterer MAD, et nytt toårig masterstudium i arkiv og dokumentasjonsforvaltning ved NTNU i Trondheim. Artikkelen redegjør for studieprogrammets faglige prioriteringer med særlig fokus på dokumentasjonsforvaltning og etikk, og drøfter hvorfor dette er et aktuelt studietilbud i dag.

Herbjørn Andresen diskuterer arkivlovutvalgets forslag til ny arkivlov i NOU 2019:9, der det heter at journalføringsplikten i dag er overflødig, og kan ha ført til dårligere arkiver. Andresen ser utvalgets argumenter i lys av en bredere faglig sammenheng. Er det fortsatt slik at vi trenger journalføring for registrering og gjenfinning av dokumentasjon?

Publikasjonen kan bestilles fra Arkivarforeningen for kr.100,- pluss porto. Bestillingen sendes til post@arkivarforeningen.no

Norsk Arkivforum 27

Norsk Arkivforum 27 Arkivhistorie: Samlingsforvaltning. Nye perspektiver

Arkivhistorie Samlingsforvaltning Nye perspektiver

Norsk Arkivforum

27

Norsk Arkivforumm

27

Arkivhistorie
Samlingsforvaltning
Nye perspektiver

Arkivarforeningen
Oslo 2021

INNHold

REDAKSJONSKOMITEENS FORORD 7

I ARKIVHISTORIE 11

«AF INGEN BETYDNING»: PETER VOGT,
ANDREAS LACHMAN OG CARL DEICHMAN MØLLER –
VERDIVURDERING AV ARKIVER 1732-1804..... 13

Torkel Thime

KUNNSKAP OM FIENDEN 53

Tor Weidling

II SAMLINGSFORVALTNING77

SIGRID UNDSET (1882-1949): ET ARKIV FOR VÅR TID,
ELLER OM ARBEIDET MED ET FORFATTERARKIV 79

Rebecca Boxler Ødegaard

THE BODIL BIØRN COLLECTION AND ITS COMMUNITY
OF RECORDS: A RESPONSIBILITY WITH THE VICTIMS..... 111

Natalia Bermúdez Qvortrup

III NYE PERSPEKTIVER..... 143

ARKIV OG DOKUMENTASJONSFORVALTNING –
MASTERGRAD OG FORSKNINGSFELT 145

Lars Christian Jenssen og Torun Segtnan Soknes

BØR JOURNALFØRINGSPLIKTEN AVVIKLES? 185

Herbjørn Andresen

FORFATTERE I NORSK ARKIVFORUM 27..... 213

FORFATTERVEILEDNING NORSK ARKIVFORUM 214

p-ISSN 0800-3106

e-ISSN 2387-2829

Norsk Arkivforum er en skriftserie
utgitt av Arkivarforeningen

Redaksjonskomité: Vilhelm Lange, Lars Christian Jenssen,
Per Kristian Ottersland, Torkel Thime

Trykk: Interface Media A/S

Forsiden:

Akershus festning sommeren 1800. Akershusarkivet befant seg i hovedsak bak
øverste vindusrekke i vestfasadens midtparti, nærmest Slottskirken og Blåtårnet.
Fargeakvatint på papir av John William Edy (1760-1820). Publisert i Boydell's
picturesque scenery of Norway, London, 1820.

*Lars Christian Jenssen og
Torun Segtnan Soknes*

ARKIV OG DOKUMENTASJONS- FORVALTNING – MASTERGRAD OG FORSKNINGSFELT

Sammendrag

I 2020 startet et toårig masterstudium i arkiv og dokumentasjonsforvaltning, MAD, ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet NTNU i Trondheim.¹ Studiet omfatter emner innen dokumentasjonsforvaltning, etikk, langtidsbevaring av digitalt arkiv og digital samhandling og prosjektledelse. I siste studieår kommer en forskningsrettet masteroppgave. Skriveprosessen er veiledet.

I artikkelen redegjør vi for de faglige prioriteringene som ligger til grunn for studieprogrammet. De har sin særlige bakgrunn i utfordringer som har preget arkiv og dokumentasjonsforvaltning i Norge siden digitaliseringen i norsk offentlig forvaltning tok av i 1990-årene.² Vi fokuserer særlig på emnene dokumentasjonsforvaltning og

¹ Forfatterne takker fagfeller og redaksjon i Norsk Arkivforum for lesning og kommentarer til artikkelutkast. Vi takker også professor Svein Carstens og øvrige kolleger ved fagenheten for arkiv, dokumentasjon og samlingsforvaltning på Institutt for lærerutdanning ILU NTNU. En særlig takk til kollega og universitetslektor Cecilie Maria Lindberg Laursen og til universitetslektor og leder av samfunnsfagseksjonen ILU Gunnar Grut.

² Jf. NOU2019: 9 32.

etikk. Vi knytter innholdet i disse emnene til aktuelle samfunnsbehov og også til utviklingen innen arkivvitenskapen. Hva bidrar til å gjøre MAD relevant for Norge anno 2021?

Videre diskuterer vi MAD i en vitenskapelig og komparativ sammenheng. Vi ser på arkivstudier i andre land og på framveksten av masterutdanninger i arkiv fra slutten av forrige århundre, hvor dokumentasjonsforvaltning kom til å framstå som eget fagområde. Vi retter også et særlig blikk på masteroppgaver som innslag i studie og forskning. Utgangspunktet er etableringen av master i arkiv ved canadiske University of British Columbia fra 1981. Tilbudet var det første i sitt slag og på dette nivået på det amerikanske kontinent. I hvilken grad kan norske MAD sies å være et relevant og aktuelt studietilbud ca. førti år senere?

Summary

In 2020, a two-year master's program in archives and records management, MAD, started at the Norwegian University of Science and Technology NTNU in Trondheim. The program includes courses in records management, ethics, long-term preservation of digital archives and digital collaboration and project management. In the last year of study, the students are supposed to write a research-based master's thesis. This process is supervised.

In this paper, we explain the scholarly priorities behind MAD. They have their special background in challenges that have characterized archives and records management in Norway since the digitalization in Norwegian public administration took off in the 1990s. We focus primarily on the courses in records management and ethics. We link these courses to current and general societal needs as well as

to developments in archival science. How does MAD respond to the challenges posed to archives and records management?

Furthermore, we discuss MAD in a scientific and comparative context. We look at archival and records management studies in other countries and at the emergence of master's programs from the end of the last century. We pay special attention to master's theses as elements in study and research. The starting point is the establishment of the Master of Archival Studies at the University of British Columbia from 1981. To what degree may the Norwegian MAD be seen as a relevant study program forty years after the first archival master's degree was established on the American continent?

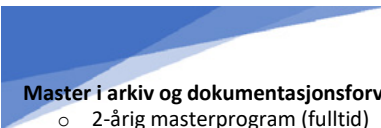
Bakgrunn og problemstillinger

NTNUs styre godkjente høsten 2019 et nytt mastergradstudium i arkiv og dokumentasjonsforvaltning, MAD.³ Studiet er forankret i NTNUs strategi for 2018-2025 «Kunnskap for en bedre verden» og utsagnet her om at «Demokratiet vårt styrkes av en opplyst debatt».⁴ Kunnskapene som etableres gjennom arkiv og dokumentasjonsforvaltning framstår som avgjørende for demokratiske grunntrekk og funksjoner som åpenhet, debatt, ansvarlighet og rettssikkerhet.

Programmet ble utlyst første gang våren 2020 med oppstart samme høst.

³ Mindre deler av framstillingen i disse to første kapitlene bygger på tekstelementer fra søknad om etablering av MAD til NTNUs styre i 2019. Søknaden ble utarbeidet av *MAD-gruppa 2019* hvor også universitetslektor Cecilie M.L. Laursen inngikk ved siden av artikkelforfatterne.

⁴ <https://www.ntnu.no/ntnus-strategi/overordnet-mal>

Master i arkiv og dokumentasjonsforvaltning (MAD)

- 2-årig masterprogram (fulltid)
- Masteroppgave 45 studiepoeng
- Tverrfaglig studium som forener arkivvitenskap, dokumentasjonsforvaltning og digital samhandling
- Noen emner:
 - Dokumentasjonsforvaltning i et samfunns- og virksomhetsperspektiv (15 studiepoeng)
 - Etikk for dokumentasjonsforvaltning (7,5 studiepoeng)
 - Langtidsbevaring av digitalt arkiv (7,5 studiepoeng)
- Fra samarbeidende masterprogram:
 - Digital samhandling (2 emner på 7,5 studiepoeng hver)
 - Prosjektledelse (7,5 studiepoeng)
 - Kunnskapsorganisasjon (7,5 studiepoeng)

Kilde: <https://www.ntnu.no/studier/mad> (sist lest 6.3.2021)

I denne artikkelen diskuterer vi det nye masterstudiet i lys av utviklings-trekk innen arkivvitenskap og samfunn nasjonalt og internasjonalt. Hovedspørsmålet er knyttet til studiets relevans og aktualitet faglig og vitenskapelig for 2020-årene.

Artikkelen har fire deler. Den første redegjør for noen av de utfordringene dokumentasjonsforvaltningen i offentlig sektor stilles overfor i dag. Utgangspunktet er flere rapporter og presseoppslag de siste tjue – tretti årene. I den andre delen diskuterer vi noen av de sentrale elementene i dokumentasjonsforvaltnings- og etikk-emnene i MAD. Hvordan svarer studieprogrammet på utfordringene som arkiv og dokumentasjonsforvaltning blir stilt overfor?

Den tredje delen diskuterer norsk arkivutdanning og MAD i et komparativt perspektiv. Vi tegner et historisk riss gjennom arkivutdanninger i Norge og andre land. Årene rundt og etter 1980 framstår som et tidsskille ved etableringen av mastergradsløp ved utenlandske universiteter. Vi ser også arkivutdanningene i lys av ulike «generasjoner» med arkivutdannere fra 1930 til nå. Det dreier seg blant annet om hvem som står for utdanningen og deres bakgrunn. Utgangspunktet er amerikansk, men gir også en ramme for å forstå utviklingen innen norsk arkivutdanning.

Siste del er særlig konsentrert om masteroppgaven som samfunnsrelevant forskningsressurs. Et utgangspunktet er oppgaver som ble skrevet de første 20 årene av masterstudiet ved University of British Columbia. Et annet er den beskjedne norske forskningen på området.

1 Utfordringer i dokumentasjonsforvaltningen

Dokumentasjonsforvaltning går ut på å fange, sikre, bevare og tilgjengeliggjøre digital informasjon og dokumentasjon fra virksomheter i offentlig og privat sektor. Det er viktig for enhetene å ta vare på dokumentasjon som en indre hukommelse for seg selv og sine tilsatte. Dokumentasjonen tjener også som grunnlag for innsyn i forvaltningens prosesser og beslutninger. Det gjelder kontrollen med politikere, byråkrati og andre som opptrer på vegne av oss alle.⁵

Etter at digitaliseringen skjøt fart i 1990-årene, har dokumentasjonsforvaltningen blitt stilt overfor nye utfordringer i det å sikre kvalitet i arkivene og gi publikum reelle innsynsmuligheter. Endrede arbeidsprosesser og mangelfulle rutiner og opplæringstiltak i forvaltningen har bidratt til at registrering, bevaring og tilgjengeliggjøring av

⁵ <https://www.ntnu.no/studier/mad> (sist lest 6.3.2021).

dokumenter har blitt utilstrekkelig. Det har igjen lagt begrensninger på grunnleggende demokratiske og rettsstatlige funksjoner som offentlighet og allmenn innsynsrett. I tillegg kan en anta at verdien av dokumentasjonen for framtidig forskning også har blitt redusert.

I 1990-årene startet flere prosesser på ulike nivåer i politikk, vitenskap og samfunn. De ledet i retning av en utbygging og styrking av norsk offentlighetslovgivning. Jevnlige presseoppslag om svikt i arkivrutinene var blant drivkreftene. Svikten rammet både dokumentfangsten, journalføringen og innsynsmulighetene, og det var både forvaltning og politikere som sviktet. For eksempel hevdet Bergens Tidende vinteren 1992 at en rekke departementer opererte med «skjulte journaler».⁶ Oppslagene bidro til å blåse liv i diskusjonen i Norge om offentlighet i forvaltningen. De fikk også betydning da arbeidet med forskrift til arkivloven tok til etter at selve loven var blitt vedtatt desember 1992.

Nye, kritiske medieoppslag om sviktende journalføring var også et bakgrunns-element da Stortinget i 1995 ba regjeringen oppnevne et utvalg for å undersøke hvordan offentlighetsloven som var blitt vedtatt i 1970, fungerte. Det var tvil om forvaltningens saker og prosesser ble registrert på riktig og tilfredsstillende måte. Var det kanskje heller slik at offentlig ansatte ledere og politikere unndro seg oppmerksomhet i saker som ville blitt vanskelig håndterbare hvis de hadde kommet folk flest for øre?

Våren 2003 ble det kjent at arbeids- og administrasjonsminister i Kjell Magne Bondeviks andre regjering (2001-2005), Victor Norman, ikke hadde journalført en telefaks som tidligere helseminister Tore Tønne (1948-2002) hadde sendt ham i desember 2001. Tønne hadde da arbeidet som konsulent for finansmannen Kjell Inge Røkkes

⁶ Svendsen 2014: 365.

firma Norway Seafoods. Saken gjaldt en søknad om fusjon mellom det Røkke-eide selskapet Aker RGI og industrikonsernet Kværner. I faksen ba Tønne Norman sørge for at fusjonssaken ble behandlet av norske myndigheter, og ikke EU-kommisjonen, slik Konkurransetilsynet gikk inn for. Frykten var at EU ville si nei, mens norske myndigheter ventelig ville gi godkjenning.

Norman journalførte ikke faksen, men kastet den.

Saken skapte store overskrifter da den ble kjent. Norman uttalte til pressen at han hadde oppfattet faksen som en «personlig henvendelse» og derfor kastet den. Han nektet også å beklage. Til VGs journalist sa han i mai 2003:

«Du stiller et spørsmål som er et meningsløst spørsmål. Jeg kan sikkert ramse opp 6280 ting jeg har sagt og gjort i mitt liv, som i ettertid sikkert kunne vært sagt og gjort på en bedre måte [...] Bevare meg vel, jeg kunne sikkert tatt på meg et annet slips i dag morges også [...] men det har liksom ikke så mye hensikt å mene det nå.»⁷

I Dagens Næringsliv understrekte Norman at han hadde «håndtert saken helt, helt, helt riktig».⁸ Norman kom likevel senere til å beklage.⁹

I tiårs-perioden fra slutten av 1990-tallet ble norsk offentlighetslovgivning vesentlig utbygget. Ytringsfrihetskommisjonens innstilling ble framlagt under ledelse av Normans partifelle Francis Sejersted (1936-2015) i 1999.¹⁰ Et av de sentrale målene her var å styrke

⁷ VG 15.5.2003 <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/bKKKMK/snakker-bondevik-midt-imot-lest-5.3.2021>.

⁸ Dagens Næringsliv 15.5.2003, s. 8.

⁹ Bergens Tidende: Jf. Svendsen 2017: 365. Normann: jf. Bergens Tidende 20.5.2003.

¹⁰ NOU1999:27: 13.

gjennomsiktigheten i offentlig forvaltning. Som følge av innstillingen ble Grunnloven § 100 om yringsfrihet revidert i 2004. Det såkalte infrastrukturprinsippet som påla myndighetene å legge til rette for offentlig debatt, ble inntatt i Grunnloven.

Utkast til ny offentlighetslov ble presentert i desember 2003, et drøyt halvår etter Normans uttalelser, av den samme regjeringen som han selv satt i.¹¹

Den nye offentlighetsloven ble vedtatt i 2006 med virkekraft fra 2009.¹² Etter det kom det ut flere kritiske rapporter om tilstanden i arkivene og arkivrutinene i norsk offentlig sektor. I 2010 framla Riksrevisjonen en undersøkelse av arbeidet med å sikre og tilgjengeliggjøre arkivene i kommunal sektor. Undersøkelsen viste blant annet at dokumentasjon fra fagsystemene og andre elektroniske saksbehandlingssystemer i svært liten grad ble avlevert og sikret for fremtiden.¹³

I en evaluering av Offentleglova i 2015 viste det nordiske analyseselskapet Oxford Research også til flere kritiske forhold. Det gjaldt for det første enkelttilfeller med bevisst omgåelse av loven. For det andre var det lav kunnskap om fortolkning og praktisering av regelverket. For det tredje var journalføringen i seg selv også mangelfull. Det kunne derfor reises spørsmål om forvaltningen var så åpen og gjennomsiktig som man trodde og ønsket.¹⁴

¹¹ NOU 2003:30.

¹² NOU 2003:30. LOV-2006-05-19-16. Lov om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentleglova). Ikrafttredelse 01.01.2009.

¹³ Riksrevisjonen 2010: 8.

¹⁴ Oxford Research 2015: 21, 64 f. Se også <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/innsyn-i-forvaltningen/id2469874/>.

Rapporten pekte også på at de offentlige organene hadde ulik praksis i vurderingen av innsynsbegjæringer. En forklaring lå i at det var betydelig rom for skjønn i fortolkningen av offentlighetsloven. Skjønnsutøvelsen kunne blant annet være påvirket av at ulike forvaltningsnivå og -organer hadde ulik rettskultur hvor ansatte måtte «velge mellom lojaliteter og identifikasjoner». I praksis befant man seg dermed mellom barken og veden.¹⁵

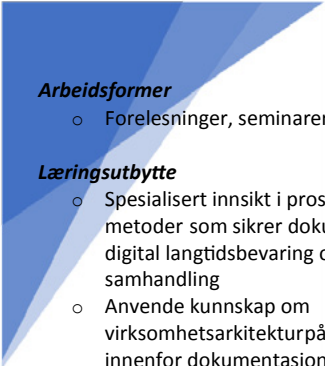
I 2017 framla Riksrevisjonen en rapport om arkivering og åpenhet i statlig forvaltning.¹⁶ Den viste til flere tilfeller hvor det manglet dokumentasjon om vesentlige samfunnsmessige forhold. Det gjaldt blant annet beslutningen om å stanse Politidirektoratets IKT-prosjekt «Merverdiprogrammet» etter at det allerede var blitt brukt 235 millioner kroner på det. Det gjaldt videre behandlingen av spørsmålet om Norges bilaterale forhold til Kina etter Fredsprisutdelingen i 2010. Og det gjaldt utredningen av det folkerettslige grunnlaget for at Norge skulle ta del i aksjoner mot den islamske staten, ISIL.¹⁷

Dokumentasjonsforvaltning av høy kvalitet er en av forutsetningene for det politiske målet om åpenhet i offentlig forvaltning. I dette ligger også noe av grunnlaget for et velfungerende demokrati. Innsyn i arkiver som har store mangler, blir i praksis en tom rettighet. Det skaper mistillit og kan påføre demokratiet skade. For å ha tillit til dokumentasjonen trenger vi også tillit til dokumentasjonsforvaltningen. Samtidig er måten som forvaltningen blir gjennomført på, krevende. Kontrollen med forvaltningen og våre egne rettigheter krever stadig mer av samfunn og enkeltmennesker når det gjelder teknisk innsikt og kompetanse.

¹⁵ Oxford Research 2015: 121, 141.

¹⁶ Riksrevisjonen 2016 og 2017. Jf. Menon Economics 2018. Evaluering av Norsk Arkivstandard, Menon-Publikasjon 81/2018.

¹⁷ Riksrevisjonen 2017. I rekkefølge: s. 61, 63 og 66.

Arbeidsformer

- Forelesninger, seminarer og gruppearbeid

Læringsutbytte

- Spesialisert innsikt i prosesser og metoder som sikrer dokumentfangst, digital langtidsbevaring og digital samhandling
- Anvende kunnskap om virksomhetsarkitektur på nye områder innenfor dokumentasjonsforvaltning
- Utvikle og innføre rutiner og praksis som bidrar til en pålitelig og tillitvekkende dokumentasjonsforvaltning
- Bidra til å utarbeide og gjennomføre virksomhetens dokumentasjonsstrategi og internkontroll for arkiv
- Identifisere og reflektere rundt utfordringer innenfor dokumentasjonsforvaltning i skjæringen mellom politiske, organisasjonsmessige, teknologiske og samfunnsetiske forventninger, muligheter og perspektiver
- Analysere og kommunisere faglige problemstillinger og konklusjoner både til ledelse, fagpersoner og allmenheten
- Bidra til nytenkning i digitaliserings- og innovasjonsprosesser innen arkiv og dokumentasjonsforvaltning

Vurdering

- Obligatoriske arbeidskrav (innlevering av førsteutkast, deltakelse på seminar m.m.)
- Digitale hjemmeeksamener, semesteroppgaver, muntlig eksamen, masteroppgave

Kilde: <https://www.ntnu.no/studier/mad> (sist lest 6.3.2021)

2 Hjørnesteinene

Dokumentasjonsforvaltning er en overgripende funksjon som i større eller mindre grad kan påvirke de fleste funksjonsområdene i en virksomhet. Det er avgjørende at virksomheten har tilgang på arkivfaglig kompetanse, som kan innta rollen som premissleverandør som tidlig og aktivt kommer inn i alle prosesseierfora. Slik kan virksomhetene også unngå å videreføre tidligere tiders feil, der prosesseiere innfører rutiner som både kan være uforsvarlige og ineffektive, eller kjøper eller utvikler nye datasystemer uten å inkludere hensynet til dokumentasjonsforvaltningen fra starten av.

I denne delen redegjør vi for noen kjerneelementer i undervisningen. Det er de fire kvalitetskravene som dekkes av akronymet «APIA» – **A**utentisk, **P**ålitelig, **I**ntegritet, **A**nvendbar. Det er gamle krav i en ny eller nesten-ny drakt, med utspring i de hundreårgamle kravene som Hilary Jenkinson (1882-1961) i det britiske nasjonalarkivet formulerte – «Moral and Physical Defence of Archives». ¹⁸ Andre kjerneelementer er virksomhetsarkitektur og digital samhandling. Vi diskuterer deretter etikk og organisasjonskultur som fagfelt og kunnskapsområde i MAD.

2.1 APIA

Ordene som inngår i APIA, gjenfinnes i norske håndbøker og i standarder for digital dokumentasjonsforvaltning, blant annet den norske oversettelsen av standarden ISO30300 Management systems for records – Fundamentals and vocabulary. ¹⁹ *Autentisk* betegner at dokumentet er hva det gir seg ut for å være, *pålitelig* at dokumentet kan stoles på, *integritet* at ingen har manipulert dokumentet, og *anvendbar* at dokumentasjonen skal kunne brukes. Også utkastet til

¹⁸ Jenkinson 1922: 44 ff. og 66 ff.

¹⁹ Oppdatert i ISO30300: 2020 i punktene hhv. 3.2.2, 3.2.11, 3.2.8. og 3.2.12.

ny lov om samfunnsdokumentasjon og arkiv setter tydelig fokus på at dokumentasjonen skal ha disse egenskapene. NOU 2019: 9 § 16 bruker andre uttrykk, men taler om de samme kravene.

Integritetskravet går også igjen i de etiske verdi- og handlingsprogrammer som ble vedtatt av organisasjonene i yrkeslivet i flere land fra 1990-årene og fornyet på 2000-tallet: Det er tale om at arkivarene og dokumentasjonsforvalterne også er etisk forpliktet til å beskytte arkivenes integritet.²⁰

Digitaliseringen har gjort at skillet mellom original og kopi, som tradisjonelt har vært sentralt i arkiv og dokumentasjonsforvaltning, har mistet noe av sitt innhold.²¹ Dokumentasjon kan enkelt dupliseres, og dokumentasjonens bevisverdi vil avhenge av graden av APIA som kan dokumenteres gjennom loggføring. Digitaliseringen krever dermed at offentlig sektor og arkivinstitusjoner må tenke nytt om hvordan man skal oppnå bevisverdi og tillit over tid ved åpenhet og gjennomsiktighet i rutiner, systemer og standarder.

2.2 Virksomhetsarkitektur og digital samhandling

APIA er ikke en fast størrelse. Hvordan man skal operasjonalisere rutinene og prosessene for å realisere egenskapene som ligger i ordet, og i hvilken grad, vil variere med dokumentasjonen og virksomhetene. For å kunne gjøre disse vurderingene trengs funksjons- og prosessanalyser av virksomheten.

Å identifisere og analysere virksomhetenes funksjoner og prosesser for å kunne fastslå hvilken dokumentasjon som skapes og hva som skal bevares, er en kjerneoppgave i digital dokumentasjonsforvaltning.

²⁰ Eppard 2015: 47.

²¹ Jf. Yeo 2010: 86 ff.

Målet er å få etablert gode systemer for informasjonsflyt og beslutningsprosesser som understøtter virksomhetenes formål og dokumentasjonsbehov.²² Det er essensielt å kunne redegjøre for virksomhetens dokumentasjonsplikter. Det er spørsmålet om hvordan man har organisert arbeidet med å ivareta disse pliktene, innfri krav til informasjonssikkerhet, personvern og gjennomsiktighet og gjennomføre risikobasert internkontroll. Disse behovene gjør virksomhetsarkitektur til et viktig element i dokumentasjonsforvaltningen.

Virksomhetsarkitektur bidrar til å etablere sammenhenger mellom oppgaver, arbeidsmåter og teknologi på den ene siden og arkivfaglige krav på den andre. Virksomhetsarkitektur blir dermed også et fundament for tverrfaglighet for de ulike profesjonene som er involvert i arbeidet med arkiv.²³

Alt dette og mer er også del av lovforslaget § 6 som stiller krav om at virksomhetene skal ha en regelmessig ajourført dokumentasjonsstrategi.²⁴

MAD inneholder også emner fra det samarbeidende masterprogrammet i digital samhandling (se også tekstboks 1).²⁵ Emnene herfra omhandler spørsmål om hvordan utøvelse og koordinering av samarbeidsaktiviteter kan støttes og forbedres ved hjelp av digitale systemer. Digital samhandling kan også ses som en spesialisering innenfor *informasjonssystemer*. Betegnelsen dekker både systemer for innsamling, lagring, behandling, overføring og presentasjon av informasjon, samt det akademiske forskningsområde som igjen dekker bruk av digitale verktøy for å oppnå en virksomhets strategiske mål. Det er

²² <https://www.ntnu.no/studier/emner/DOK3003#tab=omEmnet>.

²³ Jf. Langeland 2019: 3.

²⁴ NOU 2019: 9 kap. 9.

²⁵ <https://www.ntnu.no/studier/itmaiktsa>.

et tverrfaglig forskningsområde hvor håndteringen av samspillet mellom teknologi og organisasjoners utnyttelse av denne står sentralt. Masterprogrammet i digital samhandling tilbys av Institutt for data-teknologi og informatikk og ble godkjent i 2014-2015, opprinnelig med navnet IKT-basert samhandling.²⁶

2.3 Etikk, organisasjon og kultur

Arkivvitenskapelig teori og selvforståelse har de siste tretti – førti årene gjennomgått betydelige endringer. Med postmoderne tenkere som Michel Foucault (1926-1984) og Jacques Derrida (1930-2004) har arkiv og dokumentasjon fått økt oppmerksomhet som aktører og premissleverandører i en samfunnspolitisk kontekst. Arkiv er altså ikke lenger bare oppbevaringssted og nøytral kilde til informasjon.²⁷ Arkiv er i økende grad kommet til å bli sett som dokumentasjon skapt av et individ eller en organisasjon «påverka av sosiale maktrelasjonar, byråkratiske, juridiske, kulturelle og teknologiske vilkår, og av arkivskaparens sosiale posisjon, behov og formål».²⁸ Samtidig har digitaliseringen og den endrede forståelsen fra 1990-årene av rollen til arkiv og dokumentasjon i demokratibygingen ført til en rekke nye spørsmål om kunnskap, organisasjon og etikk.

Etikk handler om mer enn normer, regler og retningslinjer.²⁹ I dokumentasjonsforvaltningen gjelder det skjønn, dømmekraft og holdninger, og ikke minst profesjonsholdninger, som utspiller seg innen rammen av arkivvitenskap, samfunnsvitenskap og juss. Det kan hevdes at når de nordiske landene tradisjonelt har hatt lite korrupsjon

²⁶ <https://www.ntnu.no/documents/314472/1291135459/2016-Master+i+IKT-basert+samhandling+2016H-47873.pdf/692046ab-9154-185c-171f-a25bb80610e5?t=1576572048418> lest 30.4.2021.

²⁷ Foucault 1972; Derrida 1996. Jf. Jenssen & Carstens 2020: 218.

²⁸ Depotdrenge <https://depotdrenge.wordpress.com/mellom-praksis-og-teori/>

²⁹ Jf. <https://www.ica.org/en/ica-code-ethics> lest 7.3.2021.

og høy grad av tillit til offentlig forvaltning, ligger bakgrunnen nettopp i offentlige forvaltningstradisjoner i samspill med regelverk og profesjonsholdninger.

Etikk henger igjen nært sammen med organisasjon, kultur og ledelse og «the tone at the top»: Ledelsens viktige rolle blir gjerne understreket: «[...] the crucial element is not the organizational culture itself, but what (top) management does with it.»³⁰ Ledelsesroller og forholdet mellom ledelse, organisasjon og dokumentasjonsforvaltning, har også plass i MAD.

Både i offentlig og privat sektor kan man som dokumentasjonsforvalter møte motstridende forventninger fra ulike aktører og brukergrupper, eksempelvis mellom politikk og administrasjon, myndigheter og borgere, ledelse og ansatte. Dokumentasjonsforvaltere må kunne forholde seg til og se ulike sider ved problemfelt, og være i stand til å møte utfordringer og dilemma som kan oppstå i spenningsfelt som disse.³¹

Hvilke perspektiver er avgjørende for dokumentasjonsforvalterens vurderinger og skjønn, organisasjons- eller profesjonsetiske? Er det slik at dokumentasjonsforvalteren tilpasser seg organisasjonen, og ikke organisasjonen som tilpasser seg profesjonen, og eventuelt hvorfor? Dokumentasjonsforvalteren kan sies å ha en relativt nyutviklet profesjonsoptikk eller egen forståelse av yrket fra tidligere utdanning og erfaring. Den lever ofte sitt eget liv på tvers av optikken i organisasjonen for øvrig, men drukner likevel i konkurransen med mer økonomisk-rasjonelle verdisett som springer ut av New Public Management-ideologien i offentlig sektor.

³⁰ Hofstede 2010/2020: 371.

³¹ Jf. <https://www.ntnu.no/studier/emner/DOK3004#tab=omEmnet>.

Fornyingen av arkivvitenskapen på 1990-tallet førte til at flere forskere kom til å etterlyse mer empirisk forskning på sammenhengene mellom dokumentasjonsforvaltning og organisasjonskultur. En av de mest innflytelsesrike forskerne i USA på digitalt arkiv og dokumentasjon fra 1980-årene og ut århundret er David Bearman. Han har knyttet diplomatikken som arkivteoretisk tradisjon til oppblomstringen i Europa av weberiansk byråkrati: Den offentlig ansatte anses her å miste sin selvstendige stemme til det kontoret eller den institusjonen der han er ansatt. Bearman viser så hvordan denne blandingen har påvirket eller skapt en «europisk» organisasjonskultur som igjen har vært formgivende for håndteringen av digitale arkiv:

«Europeans are deploying solutions to the challenges posed by electronic records management that differ in emphasis from those being experimented with in the United States. In Europe, they are depending more on individual employees and the bureaucratic system to provide functional provenance as explicit data while in the U.S. we are relying more heavily on technology to provide information about structure and communications paths[...].»³²

Flere forskningsarbeid fra slutten av 1990-tallet og fram til i dag viser også hvordan temaer innen etikk og organisasjonskultur kan tjene som utgangspunkt for kritisk drøfting av dokumentasjonsforvaltning. En interessant forsker og arkivunderviser ved Monash University er Gillian Oliver.³³ Hun har tatt utgangspunkt i et eller flere av de tradisjonelle lagene nasjon, organisasjon og profesjon³⁴ og studert sammenhenger mellom kultur og informasjons- og dokumentasjonsforvaltning.³⁵

³² Bearman 1992, her republisert 1994: s. 262.

³³ Foscarini & Oliver 2019: 425 ff.

³⁴ Jf. Hofstede 2001. Se også Hofstede, Hofstede & Minkov 2010/2020.

³⁵ Oliver 2004.

Arkiv-professorene Richard Cox og Wendy Duff ved universitetene i Pittsburgh og Toronto har også vist at vi trenger å utvide forståelsen av hvordan organisasjoner arbeider og hvordan dokumentasjonen inngår i og påvirker arbeidsmiljø og kultur.³⁶ Professor emeritus i arkivistikk ved Universitetet i Amsterdam, Erik Ketelaar, har konstatert at mennesker skaper, behandler og bruker arkiver under innflytelse – bevisst eller ubevisst – av kulturelle og sosiale faktorer, og at mennesker som arbeider i forskjellige organisasjoner, skaper og bruker arkivene på forskjellige måter: «Therefore, archivistics not only deals with the records as they are created, but also encompasses the organizational culture and the people in these organizations who create records [...]»³⁷

Arbeidene som er omtalt her viser at det er vanskelig og uansett neppe ønskelig å utelukke det ene fra det annet i vitenskapelig undervisnings-sammenheng: Snakker man om dokumentasjonsforvaltning, snakker man også om etikk og organisasjons- og profesjonskultur. Organisasjonskultur omfatter ikke bare de synlige eller konkrete verdier, antagelser og praksiser som en gruppe har felles, men også underliggende konflikter og spenninger mellom forskjellige interessenter, yrkesbakgrunner og enkeltpersoner i gruppene. Virksomhetene bør vie disse perspektivene større oppmerksomhet og også arbeide for en mer «menneskesentrert tilnærming» i sine systemer og sin politikk for dokumentasjonsforvaltning.³⁸

Å få tilstrekkelig kvalitet på dokumentasjonsforvaltningen blir imidlertid i praksis ofte en spagat mellom det pragmatiske og det etiske, mellom regeletterlevelse, kvalitetssikring og ressursbruk. Det vil være ulike oppfatninger av hva som er tilstrekkelig kvalitet. Det er i denne

³⁶ Cox & Duff 1997: 227, jf. Ketelaar 2000.

³⁷ Ketelaar 2000: 329.

³⁸ Jf. Goh 2015.

konteksten at det er viktig å utdanne reflekterte dokumentasjonsforvaltere som er i stand til å foreta selvstendige vurderinger, og samtidig klare å formidle sine faglige argumenter og standpunkt på en forståelig måte overfor ledelse og andre faggrupper i virksomheten.

3 Arkivutdanning i 200 år

Etableringen av MAD fant sted på et tidspunkt da forståelsen av arkiv og av arkivenes rolle i samfunnet i flere tiår hadde vært i sterk utvikling og omstilling. Generelt ble det tradisjonelt nære forholdet mellom arkivvitenskapen og historievitenskapen svekket etter midten av 1900-tallet. Endringene ga seg utslag i en styrket forståelse av dokumentasjonsforvaltningens rolle som en funksjon som primært var begrunnet i virksomhetenes egne behov. Dette kom også til å prege arkivutdanningene i mange land etter 1980.

3.1 Vest-Europa og USA/Canada

De større og mer tradisjonsrike arkivnasjonene på kontinentet har hatt etablerte arkivutdanninger siden tidlig på 1800-tallet. Noen av tilbudene har også bestått i utdanning på videregående nivå, selv om forskningsinnholdet i utdanningene gjerne var beskjeden. I Frankrike ble den første arkivskolen *École des chartes* grunnlagt i Paris 1821. For å bli tatt opp på denne skolen måtte studentene først gjennom en toårig utdanning i historie og latin og deretter avlegge en opptaksprøve. Etter hvert kunne studenter også få direkte opptak til skolen på bakgrunn av gjennomførte historiestudier.³⁹ *École des chartes* fikk etter hvert innflytelse på fransk statlig arkivpolitikk. Nasjonale franske myndigheter kom til å se den «nøytrale» arkivar-eksperten som en garantist for de franske nasjonale arkivenes status og autoritet.⁴⁰ I 1850 besluttet fran-

³⁹ Droguet 2012: 39.

⁴⁰ Moore 2008: 19.

ske myndigheter at bare kandidater fra *École des chartes* kunne rekrutteres som arkivarer til det franske nasjonalarkivet. Som den tidligere franske riksarkivar (*General Inspector*) Michel Duchein har påpekt, ble arkivarene i landet deretter i økende grad anerkjent som en autonom og spesialisert profesjon.⁴¹

Utdanningene i Frankrike ble utbygd mot slutten av 1900-tallet. Det ble da blant annet etablert en nasjonal kulturarvutdanning på halvannet år. Opptak her forutsatte utdanning fra *École des chartes*. Det betød at man for å bli arkivar i staten, måtte ha utdanning av minst 6,5 års varighet: To års forberedelse for å få studieopptak til *École des chartes*, 3 år på selve skolen, og halvannet års kulturarvstudier i etterkant. I de siste årene er det også startet et masterprogram i arkivvitenskap ved noen franske universiteter, blant annet i Aix-Marseille.⁴²

«Systemet» av arkivskoler i Italia strekker seg også tilbake til 1800-tallet, med arkivutdanninger i tilknytning til de italienske statene før Italias samling 1859-1870. En av de største har tradisjonelt vært arkivskolen i Roma, *School of Archival Science, Palaeography and Diplomatics of Rome*. Ifølge en beretning fra 1984 var skolen da 106 år gammel og hadde 4 vitenskapelige stillinger, to professorer og to doktorer. Den ene professoren hadde bakgrunn i arkivlov og -organisasjon, den andre i arkivhistorie. Skolen hadde også vitenskapelige stillinger i tiliggende disipliner som paleografi og diplomatikk. Over hundre studenter var til sammen innrullert i det toårige utdanningsløpet studieåret 1983-84.⁴³

De tre første arkivstudiene i Storbritannia ble etablert i 1947, ved University College London, (UCL), University of Liverpool og ved

⁴¹ Duchein 1992: 21 ff.

⁴² Droguet 2012: 39.

⁴³ Tamblé 1984: 247 f.

Bodleian Library i Oxford. I 1950-årene kom det også til utdanninger i Wales og Irland. Tilbudene kom ifølge arkivunderviser ved UCL Elizabeth Shepherd til å bli hengende fast i forgagne utdanninger i paleografi og diplomatikk. Det førte igjen til at den arkivteoretiske fornyingen som fant sted i andre deler av verden, uteble i Storbritannia, og landet ble lagt åpent for arkivteoretisk innflytelse fra USA, Canada og Australia. Nå kan en vel imidlertid også spørre om ikke denne utviklingen var et utslag av den større og mer allmenne amerikaniseringen som fant sted i deler av europeisk kulturliv etter 1950-tallet.⁴⁴

Arkivutdanningene ved britiske læresteder ble fornyet mot slutten av århundret. Ved University of Northumbria ble en *Masters in Records Management* etablert tidlig i 1990-årene. UCL, som ifølge Elizabeth Shepherd var blitt hengende etter i moderniseringen av arkivstudiene i 1970-årene, introduserte en *MA/Diploma in Archives and Records Management* i 1993. Utdanningen la sterkere vekt på dokumentasjonsforvaltning og ga redusert plass til paleografi, diplomatikk og historie. Ved universitetene i Liverpool og Northumbria ble det utviklet en serie småkurs for tilsatte i offentlig forvaltning også basert på fjernutdanning.⁴⁵

Den første arkivutdanningen i USA ble startet i 1939 med noen kurs ved Columbia University i New York og fra 1940 ved American University i Washington DC med arkivar Ernst Posner (1892-1980) som underviser.⁴⁶ I Canada begynte flere universiteter å tilby arkivutdanning på 1950- og 60-tallet innen rammen av historie og bibliotekarstudier.

⁴⁴ Shepherd 2009: 175-181; Sjöberg 2012: 96.

⁴⁵ Shepherd 2009: 200 ff.

⁴⁶ Norberg 2012: 78.

Sentralkomiteen i det kinesiske kommunistpartiet innførte et universitetsstudium ved Renmin-universitetet i Beijing i 1952. Det fikk sin oppstart i 1955.⁴⁷ I 1979 innførte universitetet et mastergradstudium i arkiv.⁴⁸ Utover på 1980- og 90-tallet kom en rekke universiteter i Europa, USA og Canada etter.

3.2 Skandinavia

Spørsmål om etablering av mer permanente arkiv- og arkivarutdanningstilbud i Norge og Norden var en gjenganger blant norske og nordiske arkivfolk og i arkivpublikasjoner gjennom mange tiår på 1900-tallet. Spørsmålet ble diskutert på den andre nordiske arkivdag i København i 1939 og deretter på arkivdagen i Gøteborg i 1951, og det var hovedtema på den nordiske arkivdagen i Helsingfors 1967. Den danske arkivarforeningen hadde emnet oppe til bred debatt på sitt seminar i 1973.⁴⁹

Riksarkivet i Sverige begynte å gi noe utdanning på arkivområdet i 1960-årene. Et yrkesrettet kurs i arkivkunnskap ble etablert ved Stockholms universitet i 1973 etter at endringer i det svenske utdanningssystemet tidligere i 1970-årene åpnet for slike yrkeskurs på høgskolenivå. Senere ble disse såkalte YRK-kursene omgjort til mer akademiske emner.⁵⁰ I 1996 ble landsarkivar i Lund Anna Christina Ulfsparré (1933-2010) tilsatt som den første professoren i Sverige og Skandinavia i arkivvetenskap ved Universitetet i Stockholm. Ulfsparré hadde doktorgrad i historie og kom til professoratet fra stilling som landsarkivar i Lund.⁵¹ Et professorat ble opprettet ved Mittuniversitetet i Härnösand, og nå Sundsvall, fra og med 2008. Per 2011 ble det

⁴⁷ Anderson 2015: 43.

⁴⁸ Anderson 2015: 43.

⁴⁹ Kolsrud 1980: 110.

⁵⁰ Smedberg 2012: 248.

⁵¹ <https://www.ica.org/en/anna-christina-ulfsparré-1933-2010>, lest 12.4.2021.

undervist i en lang rekke arkivemner ved mange svenske universiteter normalt med varighet inntil 2 år.⁵²

Også i Danmark var det arkivinstitusjonene som først sto for arkivutdanningen. Statens Arkiver organiserte fra 1960-tallet og senere internutdanninger i arkiv.⁵³ Den universitets- og høgskolebaserte arkivvitenskapen fikk imidlertid ikke vesentlig gjennomslag i Danmark på 1900-tallet. Ved Universitetet i Aalborg ble det etablert et (ett-årig) masterstudium i Informationsforvaltning & Records Management i 2012. Utdanningen her pågikk i samarbeid med Statsarkivet i Aalborg.⁵⁴

Virksomheter og organisasjoner i norsk arkivsektor har holdt kurs for arkivmedarbeidere og arkivledere i forvaltningen siden sist i 1950-årene. Norsk Arkivråd utlyste sitt første kurs i 1962 og kom i løpet av de fire neste tiårene til å avvikle i alt ca. 180 kurs over størstedelen av landet. Totalt deltok ca. 7000 arkivmedarbeidere på disse kursene.⁵⁵ Riksarkivet arrangerte på sin side såkalte registratorkurs for arkivfaglige medarbeidere uten embetseksamen i arkivinstitusjonene (arkivdepotene). Intensiteten i denne kursvirksomheten kom til et høydepunkt i 1970-årene.⁵⁶ Spørsmålet om permanente arkivutdanninger ble igjen diskutert med økt hyppighet i Norge utover i 1980-årene, men først i tiåret etter ble det etablert akademiske utdanningsløp på grunnnivå i arkiv her i landet. Målet ble etter hvert å legge til rette for det som er beskrevet som reflektert, kunnskapsbasert behandling av dokumentasjon og arkiv, og å løfte arkivarenes og dokumentasjonsforvalternes

⁵² Smedberg 2012: 248.

⁵³ Kjölstad 2012: 180 f.

⁵⁴ Kjölstad 2012: 180 f.

⁵⁵ Gausdal 2001: 37.

⁵⁶ Jf. Sirevåg 1976: 61 f.

kunnskapsstatus og styrke yrkesgruppens gjennomslagskraft i egen organisasjon og i samfunnet generelt.⁵⁷

Den norske riksarkivaren arbeidet med planer om å etablere arkiv som universitetsfag fra 1980-årene. Det var imidlertid ikke enighet i Riksarkivets ledelse om på studiets begrunnelse og forankring. Skulle det være et støttefag for historieforskningen, eller en disiplin i egen kraft særlig knyttet til danningen av dokumentasjon i forvaltningen?⁵⁸ Da det så ble opprettet et universitetsfag i arkivkunnskap på grunnivå ved Universitetet i Oslo fra 1992, var begge sidene av arkiv med – arkivdanningen eller dokumentasjonsforvaltningen og arkivdepot- og institusjonssiden.

Parallelt med det nye studiet i arkivkunnskap ved UiO etablerte organisasjonen Norsk Arkivråd og Riksarkivaren sammen stiftelsen Arkivakademiet som et mer hands-on utdanningstilbud rettet mot tilsatte i dagligarkiv i offentlig og privat forvaltning. Noen år senere etablerte Universitetet i Tromsø et studium i dokumentasjonsvitenskap, og i 2003 startet Høgskolen i Oslo, nå OsloMet Storbyuniversitet, studietilbud i arkiv. Senere kom også en full bachelorgrad i arkiv- og dokumentbehandling, nå arkivvitenskap ved OsloMet.

Som følge av regjeringsbeslutning i 2009 om å etablere et norsk helsearkiv på Tynset i Innlandet fylke for pasientjournaler fra spesialisthelsetjenestene, ble det etablert et bachelortilbud i arkiv- og samlingsforvaltning ved Høgskolen i Sør-Trøndelag, HIST, med oppstart 2016.⁵⁹ Tilbudet ble overtatt av NTNU ved fusjonen mellom de to universitetene i 2017.

⁵⁷ Jf. Marthinsen 2001.

⁵⁸ Svendsen 2017: 372 f.

⁵⁹ Jf. Carstens & Jenssen 2018.

3.3 Tre generasjoner utdannere

Parallelt med at arkivutdanningene ble styrket og arkivfaget framsto som en selvstendig vitenskap, ble ansvaret i utdanningene flyttet fra nasjonalarkivene og arkivorganisasjonene og over på universitets- og høyskolesektoren.

En rapport fra det såkalte Kaliper-prosjektet⁶⁰ med utgangspunkt i USA, framstiller denne utviklingen som stegvis. Rapporten identifiserer tre forskjellige generasjoner eller kohorter av arkivutdannere i USA i tidsrommet mellom «arkivar-profesjonens begynnelse»⁶¹ i landet i 1936 og slutten av det 20. århundre. De tre generasjonene hadde forskjellig akademisk og faglig bakgrunn, forskjellig forhold til praksisfeltet og arbeidet der og dessuten tilhold i ulike miljøer innen arkiv og akademia. Trinnene er også gjenkjennbare i Norge, men med noe annerledes tidsperspektiv.

Den første generasjonen arkivutdannere var ifølge Kaliper-rapporten i arbeid fra 1936 til første del av 1970-tallet. De mest aktive i gruppen hadde gjerne utdanning som historikere, og noen også doktorgrad. Men kilden til faglig kunnskap og ekspertise og faglig tilholdssted var arbeid i arkiv, fortrinnsvis arkivinstitusjon. Denne gruppen «exceptional educators»⁶² hevdes å være fortsatt godt kjent også utenfor det amerikanske kontinent på grunn av sitt arkivfaglige forfatterskap. Noen av navnene vil også være kjent i norske arkivmiljøer. Det gjelder vel i hvert fall Ernst Posner (1892-1980) og Theodore Schellenberg

(1903-1970).⁶³ Posner kom opprinnelig fra Berlin og ble den første fulltids arkivutdanner i USA. Han kom også til å bevare en nær kontakt til arkivarprofesjonene på begge sider av Atlanterhavet.⁶⁴ Schellenberg var arkivar ved National Archives 1935-1963 og karakteriseres som «one of the most influential educators of the first generation or indeed perhaps of any generation of archival educators to date».⁶⁵ Sporene fra begge – Schellenberg og Posner – gjenfinnes i Arkivlovutvalgets innstilling.⁶⁶

Den neste generasjonen forsøkte å innarbeide arkivutdanningen i universitetenes fagporteføljer som et uavhengig fag- og forskningsfelt. Erkjennelsen var at dersom arkivarprofesjonen og det fagfeltet den sprang ut av skulle oppnå noen videre utvikling, var man avhengig av en permanent forankring i akademia bygd på fulltidsbaserte vitenskapelige tilsatte. Denne andre gruppen inkluderer forfatterne av Kaliper-rapporten og besto av arkivpraktikere som gradvis beveget seg mot doktorprogrammer særlig innen informasjonsvitenskap og som skrev avhandlinger om arkivrettede temaer.⁶⁷

Denne generasjonen kunne imidlertid ikke støtte seg på arkivvitenskapelige miljøer ved universitetene. Bare med den tredje generasjonen, som vokste fram etter 1990-årene, ble det mulig å ta arkivstudier med støtte fra eller innenfor rammen av arkivvitenskapelige

⁶³ Andre: F. Gerald Ham, delstatsarkivar i Wisconsin; Maynard Brichford (1926-2019), første fulltids universitetsarkivar ved University of Illinois fra 1963 og professor i bibliotekvitenskap og arkivunderviser samme sted; Solon Buck (1884-1962), bl.a. National Archives og Kongressen.

⁶⁴ Jf. Posner 1940 og 1941.

⁶⁵ Langmead 2014: 279.

⁶⁶ Riktignok bare i noter, og den siste bare i sekundærartikkels gjengivelse, jf. NOU 2019: 46, n. 1 & 2.

⁶⁷ I gruppen var blant andre Richard J. Cox, professor ved University of Pittsburgh School of Information Sciences, og Elizabeth Yakel og David Wallace, begge universitetslektorer ved University of Michigan, School of Information.

⁶⁰ Kellogg ALISE Information Professions and Education Reform Project.

⁶¹ [...] «birth of the Archival Profession in 1936»: Etableringen av den amerikanske arkivarforeningen Society of American Archivists, desember 1936. Langmead 2014: 306.

⁶² Langmead 2014: 278.

programmer og med undervisning fra tilsatte ved universitetene, og også ta doktorgradskurs særlig rettet mot arkivtemaer og også delta i arkivrettede forskningsprosjekter. Noen av medlemmene i denne siste gruppen var også gått rett over på doktorgradsutdanning i arkivstudier som nyutdannede mastere med lite praktisk arbeidslivserfaring.⁶⁸ I denne gruppen inngikk også arkivutdannere med doktorgrad innen informasjonsvitenskap og som er gått rett inn i arkivutdanningen mens de arbeider enten som arkivpraktikere eller fulltids utdannere.⁶⁹

Som også forfatterne av Kaliper-rapporten konstaterte, hadde arkivutdanningsfeltet gjennomgått et dramatisk skifte i akademisk forstand og i profesjonelle prioriteringer i dette spennet mellom tre generasjoner. Hver generasjon hadde beveget seg i retning av en tydeligere akademisk profil, sterkere profesjonalisering som arkivvitenskapelige forskere og undervisere og med svekkede bånd til arkivpraksisfeltet. Mot denne bakgrunnen kunne Kaliper-rapporten konstatere at «archivists could now lay claim to their own field of academic expertise called ‘archival studies’, and having such an academic foundation, they argued, was a critical component of any healthy profession.»⁷⁰

Bildet som framkom i Kaliper-rapporten er gjenkjennbart fra et norsk utsiktspunkt, riktignok i mindre skala og med en forsinkelse på noen tiår. Det bør imidlertid også tas forbehold om at feltet norsk arkivutdanning ikke er påtrengende godt utforsket.

I likhet med det vi har sett i USA og Canada, var aktører også fra norsk arkivsektor – organisasjoner og virksomheter – sentrale pådrivere i utformingen av studiene i Norge, og tilsatte i sektoren var også

⁶⁸ Langmead 2014: 274.

⁶⁹ Lemieux & Hofman 2019: 250.

⁷⁰ Langmead 2014: 275.

undervisere. Det gjaldt allerede ved kursvirksomheten i statsforvaltningen på 1960- og 1970-tallet, og det gjaldt da undervisningen flyttet inn på universitet og høyskole fra begynnelsen av 1990-tallet. Det var også den nærmeste og kanskje eneste mulighet man hadde til å skaffe oppdatert og relevant undervisningskraft, men det kunne også føre til spredning på et stort antall undervisere med fragmentering av undervisningsinnholdet som resultat.

4 Arkivforskningen og masteroppgavene

En sentral del av MAD er masteroppgaven på 45 studiepoeng. Studentene begynner med den i høstsemesteret andre studieår og har den i arbeid gjennom hele året. Masteroppgaven tillater studenten å gå i dybden av et nærmere beskrevet problemfelt fortrinnsvis innen arkiv og dokumentasjon og utvikle skriftlige, analytiske ferdigheter. Masterarbeidet bidrar også til å forme studentens lærings- og kommunikasjonsferdigheter. Det dreier seg om å formulere problemstillinger, undersøke relevante kilder, samle og analysere informasjon, og så dele kunnskaper med andre.⁷¹ Dokumentasjonsforvaltere og arkivarer trenger disse ferdighetene. De skal kunne analysere og implementere lov- og regelverk, politikk og strategi samt prosedyrer som styrer alle arkivfunksjoner. De skal kunne gjøre vanskelige og gjennomtenkte avveininger i bevaringsvurdering, og de skal kunne beskrive arkivdokumentenes multifasetterte kontekst og proveniens. Forskningen i forbindelse med MA-oppgaven kan både bygge opp den fleksibilitet og tilpasningsevne som en dokumentasjonsforvalter trenger, og også det brede spekteret av kompetanse som yrket som helhet krever. Forskningen i programmet kan også spille en rolle for studieprogrammets suksess og vekst.⁷²

⁷¹ Jf. Nesmith 2003: 105 f.

⁷² Jf. Eastwood 2003.

4.1 Norske forskningsutfordringer

Noe av det som har bidratt til å begrense tempoet i framveksten av norsk arkivvitenskap er knyttet til mangler i det vi må kunne kalle nasjonal infrastruktur for arkivvitenskapelig forskning. Miljøet for slik forskning har vært lite og orientert i retning av å utvikle praktiske verktøy og teknologier. Det har også vært beskjedent med muligheter for å drive systematisk eller mer krevende forskning over tid.⁷³ Masterstudiet i arkiv og dokumentasjonsforvaltning ved NTNU representerer også en mulighet til å endre på denne situasjonen og skape nye forskningsmuligheter.

Den svake forskningsinfrastrukturen for arkiv i Norge er uttrykk for mangler og behov som er blitt påpekt i flere evalueringer av norsk arkivsektor. Kulturrådets forskningsprogram FOMA, Forskning om museer og arkiv, skulle i perioden 2010-2012 stimulere til økt forskning i og om museer og arkiv. I sin evaluering av programmet fra 2013 påpekte Arbeidsforskningsinstituttet at det var framkommet et særlig behov for å styrke arkivforskningen, og rapporten anbefalte at «arkivinstitusjonene får spesiell oppmerksomhet i Kulturrådets videre arbeid med å utvikle forskningen i virksomhetene».⁷⁴ Kulturrådet hadde fått ansvar for forskningen i arkivsektoren da ABM-utvikling ble nedlagt i 2010. Dette ansvaret ble igjen overført til Arkivverket fra Kulturrådet i 2015.

Stortingsmeldingen om arkiv fra 2012 rapporterte også om pågående prosesser i Arkivverket for å styrke forskningsvirksomheten der.⁷⁵ Forskerforbundets handlingsprogram for sektoren fra 2015 målbar

⁷³ Jf. Jenssen 2017: 92-95. Folkenborg 2017: 77 ff.

⁷⁴ Heen & Salomon 2013: 43.

⁷⁵ Kulturdepartementet 2012: 72.

også krav om styrket forskningssatsning overfor institusjonsledelser og -eiere, politikere og regjering.⁷⁶

I 2019 påpekte Arkivlovutvalget mye av det samme i innstillingen til ny arkivlov, *NOU2019:9 Fra kalveskinn til datasjø*. I arbeidet med innstillingen var utvalget kommet til å savne et bedre kunnskapsgrunnlag. Det hadde også fått økt forståelse av «kompleksiteten i utfordringene vi som samfunn står overfor når det gjelder dokumentasjon og arkiver»:

Det vi vanligvis kaller demokratisk deltakelse og offentlig innsyn, er i kraftig endring i vår digitale tidsalder. Samfunnets arkiver gjennomgår nå den kanskje største endringsprosessen siden innføringen av journalplikten i 1740. I denne situasjonen er det på sin plass å reise noen grunnleggende og overordnede spørsmål som går ut over det vi må regne med at Nasjonalarkivet og andre offentlige og private arkiver kan håndtere: Hva ønsker vi at arkivene i samfunnet vårt skal være, og hvor tilgjengelige bør de være?

Utvalget anbefalte at det ble etablert et større forskningsprogram for arkivsektoren nasjonalt under Norges forskningsråd og som skulle gå over tilstrekkelig mange år og sørge for god kompetanseoppbygging «på et felt som nå er svært internasjonalt orientert [...] Programmet må sikre lærerkrefter til framtidige arkivutdanninger og drive både anvendt forskning og langsiktig grunnforskning knyttet til dette feltet. Slik kan forskningen bidra til ytterligere profesjonalisering i arkivsektoren.»⁷⁷

⁷⁶ Forskerforbundet. Handlingsprogram for ABM-sektoren. 11.6.2015. <https://www.forskerforbundet.no/var-politikk/vare-politikkdokumenter/abm/> sist lest 11.11.2020. Jf. Folkenborg 2017.

⁷⁷ NOU 2019:9: 259 f.

Arkivlovutvalgets understrekning av behovet for et forskningsprogram for arkiv kan ses på bakgrunn av flere slike tilrådinger opp gjennom det siste tiåret og av at det norske arkivfeltet er i betydelig underskudd på forskning. Universitetene vil her kunne bidra med forskning av en mer grunnleggende type. En nøkkel i å bygge slik forskning er nettopp mastergrader og masteroppgaver.

4.2 Masteroppgaver ved University of British Columbia

University of British Columbia (UBC) i Vancouver, Canada, etablerte i 1981 et masterprogram i Archival Studies. Studiet var det første i sitt slag på det amerikanske kontinentet. I de ti første årene var masteroppgaven obligatorisk. Den skulle være et selvstendig og forskningsbasert arbeid. Studentene skulle utvikle ny kunnskap innen disiplinen eller tilgrensende fagfelt. I 1992-93 ble programmet ved UBC revidert og masteroppgaven gjort frivillig.⁷⁸ Endringen var begrunnet i behov for å få inn flere mindre emner i studiet med direkte relevans for kandidater som skulle gå rett ut i arbeid. I tillegg kom at masteroppgavene førte til forsinkelser i gjennomstrømmingen. I snitt trengte studentene godt over tre år på å fullføre oppgavene. Det første tiåret skal bare tre studenter ha fullført oppgaven tidsnok til å komme i land innen normert studietid. Etter hvert kom likevel 82 av de i alt 97 studentene som skrev obligatorisk masteroppgave i havn.

Masteroppgavene som ble skrevet i de første to tiårene, kan inndeles i fem etter tilnærming og innhold: Studiene i de to første gruppene var historisk og arkivfaglig rettet, mot spesielle arkivers og arkividéers historie; og mot særskilte arkivfunksjoner, -aktiviteter, -prosedyrer. En tredje gruppe var de som arbeidet litteraturbasert ut fra en særskilt problemstilling. Et tema var knyttet til juridisk verdi i bevaringsvurderingen på basis av studier i litteratur fra arkivvitenskap,

⁷⁸ Eastwood 2000: 249 f.

sosiologi, administrasjon, diplomatikk, jus og rettsvitenskap.⁷⁹ Et annet var ansvarlighetsbegrepet (*accountability*) i arkivperspektiv.⁸⁰ En fjerde gruppe studenter brukte diplomatikk for å belyse en spesiell type dokumentasjon. En undersøkte for eksempel den historiske og juridiske konteksten rundt registrering av eiendomsskjøter i Ontario.⁸¹

Den største gruppen masteroppgaver (25) omhandlet spørsmål i tilknytning til en funksjon, aktivitet eller et teknisk aspekt ved arbeidet i arkiv og dokumentasjonsforvaltning. Det gjaldt for eksempel problemstillinger i tilknytning til behandlingen av en bestemt dokumentform, som arkivale perspektiver på film⁸² og fotografi⁸³.

Særlig interessante enkelttitler fra disse årene var

- Jane Parkinson: *Accountability in archival science* (1993)⁸⁴
- Susan McClure: *Government archivists' perceptions about their responsibilities to citizens and to government* (1996)⁸⁵
- Holly Perrin Yoos: *The Impact of Sweden's Access Laws on Archives* (1997)⁸⁶
- Ian McAndrew: *Susceptible of a very broad interpretation: Notions of accountability and free-flow-of-information in American views of the Freedom of Information Act 1929-1989* (2001)⁸⁷

⁷⁹ Heywood 1990.

⁸⁰ Parkinson 1993.

⁸¹ Davidson 1994.

⁸² Cameron 1984.

⁸³ Barr 1985.

⁸⁴ Parkinson 1993.

⁸⁵ McClure 1996.

⁸⁶ Yoos 1997.

⁸⁷ McAndrews 2001.

Disse masteroppgavene stammer alle fra studiets andre tiår. Temaavalgene kan ses som uttrykk for den forskyvning og horisontutvidelse som samtidig pågikk i arkivfaget og arkivvitenskapen på begge sider av Atlanterhavet.⁸⁸ Oppgavene som ble skrevet de første åtte-ti årene av studiet var til sammenligning mer orientert i mot tradisjonelle problemstillinger.⁸⁹ Ved overgangen til og litt utover i 1990-årene ble utsynet gradvis utvidet eller løftet i tråd med endringene i synet på forholdet mellom samfunn, demokratiutvikling og arkiv.⁹⁰ Nasjonalarkivar i USA John William Carlins (1995-2005) siteres slik i en oppgave: «I've come to understand that [we] are involved in something that is critical for the future of democracy in this country [...]»⁹¹

Den vitenskapelige staben av veiledere og undervisere ved arkivstudiet på UBC ble også utbygd i årene etter oppstarten. I 1987 gikk Luciana Duranti fra en forskerstilling ved Sapienza Università di Roma til stillingen som universitetslektor ved UBC. Ti år senere ble hun professor samme sted.⁹² Et av Durantis oppdrag var å etablere et studieemne i diplomatikk for en digital tidsalder.⁹³ Emnet fikk positiv mottagelse og står fortsatt på listen over obligatoriske kurs ved programmet.⁹⁴ Selve programmet ser også ut til å ha beholdt noe av den samme strukturen. Masteroppgavene er, heter det, særlig aktuelt alternativ for studenter med forskningsinteresser.⁹⁵ Det er nå også tilkommet en

⁸⁸ Jf. Jenssen & Carstens 2020: 218.

⁸⁹ Jf. Appendix 2, Eastwood 2000: 254 ff.

⁹⁰ Gafuik 2010 39 ff.; Elster 1998.

⁹¹ Iflg. McClure 1996: 10.

⁹² Jf. Duranti & Franks (eds.) 2019: 195.

⁹³ Jf. Duranti 1998: 2. Jf. Terry Eastwood s. vii.

⁹⁴ <https://ischool.ubc.ca/programs/degrees/mas/> og <https://ischool.ubc.ca/arst-510/> lest 11.4.2021.

⁹⁵ <https://ischool.ubc.ca/programs/degrees/mas/> lest 29.12.2020.

kombinasjonsmaster i arkivvitenskap og bibliotekvitenskap ved UBC. Tilbudet er et intensivstudium over tre år som fører til dobbelt mastergrad.⁹⁶

Avslutning

Tilstanden i norsk arkivforskning og norsk arkivkunnskap rundt 2020 er på noen punkter ikke veldig forskjellig fra den i Nord-Amerika i 1980-årene. Det er beskjedent med systematiske og teoretiske undersøkelser av norske arkivspørsmål med mål å utvikle ny kunnskap, og det er mange hull i eksisterende kunnskapsmengde.⁹⁷ Lakunene har sammenheng med at arkiv i Norge fortsatt ikke har en sterk akademisk tradisjon. Utdanningsmulighetene i tiårene fram til århundreskiftet var først og fremst innrettet mot profesjonalisering av yrkesutøvelsen. Underviserne viet seg hovedsakelig til instruksjon. Studentene ble ikke øvet i og forventet heller ikke å drive forskning med sikte på arkivvitenskapelig kunnskapsutvikling.

Dette var også et poeng i tiltredelsesforelesningen til arkivleder ved University of Illinois, Maynard Brichford, til stillingen som president i den amerikanske arkivarforeningen i 1979 - 80.⁹⁸ Brichford karakteriserte amerikanske arkivarers manglende forskning som et sted mellom det patologiske og det skandaløse. Det forelå nok av interne evalueringer og standard praksishåndbøker som bygde på personlig erfaring, sa han. Men svært få av kollegene hadde forsøkt å bryte ut av begrensningene i den eksisterende faglitteraturen og bruke tid og ressurser på faktisk og kritisk forskning.

⁹⁶ <https://ischool.ubc.ca/programs/degrees/dual-maslis/> lest 29.12.2020.

⁹⁷ Eastwood 2000: 243 ff.

⁹⁸ Brichford 2000: 14.

I Canada ble et av målene for det nye masterstudiet ved UBC å bidra til å styrke arkivfagets akademiske profil. En av de enkeltstående viktigste vilkårene for slik styrking var masteroppgavene som studentene skulle skrive i siste del av studiet.⁹⁹ I 2003 utgjorde antallet ferdigstilte masteroppgaver ved UBC 95. Konklusjonen da var at « [...] these works amply demonstrate that students at the master's level can contribute creatively to the intellectual advancement of the profession».¹⁰⁰

Et av målene med MAD er nettopp å styrke dokumentasjonsforvaltningen og kunnskapsutviklingen på arkivfeltet i Norge. Kandidatene skal kunne planlegge og lede funksjoner og prosesser i dokumentasjonsforvaltning og innen digital samhandling i offentlig og privat sektor for å sikre at dokumentasjonen som skapes, er tilgjengelig og korrekt. Selv om framveksten av et utdanningstilbud i Norge bidro til en profesjonalisering av faget på 2000-tallet, er vi fortsatt bare i en startgrop.¹⁰¹ Det er behov for økt arkivkompetanse på alle nivåer for å fange, bevare, automatisere og tilgjengeliggjøre. Dette er vesentlig for å kunne etterleve og innfri krav, formål og intensjoner i både gjeldende arkivlov og i lovutkastet som foreligger.¹⁰²

⁹⁹ Eastwood 2000: 244.

¹⁰⁰ Eastwood 2003: 49.

¹⁰¹ NOU 2019: 9 s. 81.

¹⁰² NOU 2019: 9 s. 105, 135.

Litteratur

- Avery, C. & Holmlund, M. (eds.). (2010). *Better off forgetting? Essays on Archives, Public Policy and Collective Memory*. Toronto: University of Toronto Press.
- Barr, D. (1985) Analysing Photographs in Archival Terms MA Thesis UBC.
- Bearman, D. (1992) Diplomats, Weberian Bureaucracy, and the Management of Electronic Records in Europe and America. 254-77 i Bearman 1994. Opprinnelig i *American Archivist* 55 (1).
- Bearman, D. (1994) Electronic Evidence. Strategies for Managing Records in Contemporary Organizations.
- Brichford, M.J. (1980) Seven Sinful Thoughts. s. 12-16 i *The American Archivist* / Vol. 43, No. 1 / Winter 1980.
- Bråstad, K., Johannessen K. & Sirevåg T. (red.). (2002) *Med Clio til Kringsjå. Festskrift til riksarkivar John Herstad*. Oslo: Riksarkivaren. Skriftserie 13. NOVUS.
- Cameron, M. (1984) Towards an Archives of Film, MA Thesis UBC.
- Carstens S. og Jenssen L.C. (2018) Hva skjer med helsearkivene? s 345-350 i *Michael*, vol 15 (3).
- Cox, R.J., Yakel, E., Wallace D., Bastian, J.A. and Marshall, J. (2001) Archival Education in North American Library and Information Science Schools, i *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, Vol. 71, No. 2 (Apr. 2001).
- Cox, R.J., Langmead, A. & Mattern E. (eds.) (2014) *Archival Research and Education. Selected Papers from the 2014 AERI Conference*, Sacramento: Litwin Books.
- Cox, R.J. & Duff W. (1997) Warrant and the Definition of Electronic Records: Questions Arising from the Pittsburgh Project, *Archives and Museum Informatics* 11 no. 3-4 (1997).
- Davidson, S. (1994) The Registration of a Deed of Land in Ontario: A Study in Special Diplomats. MA Thesis, UBC.

- Derrida, J. (1995) *Mal d'archive: Une impression freudienne*, Paris Éditions Galilé.
- Derrida, J. (1996) *Archive fever. A freudian impression*, University of Chicago Press.
- Droguet, A. (2012) «Frankrike» 21-43 i Jörwall m.fl. (eds.).
- Duchain, M. (1992). The History of European Archives and the Development of the Archival Profession in Europe. *American Archivist*, 55(1), 14–25.
- Duranti, L. (1998). *Diplomatics. New uses for an old Science*. Lanham: Scarecrow.
- Duranti, L. & Franks, P.C. (eds.) (2015) *Encyclopedia of Archival Science* Rowman & Littlefield.
- Duranti, L. & Franks, P.C. (eds.) (2019) *Encyclopedia of Archival Writers, 1515-2015*, Rowman & Littlefield.
- Duranti, L. & Rogers, C. (eds.) (2019) *Trusting Records in the Cloud*, Facet Publishing.
- Eastwood, T. (2000) Archival Research: the University of British Columbia Experience, s. 243-257 i *The American Archivist* vol. 63 Fall/Winter.
- Eastwood, T. (2003) An Introduction to the Thesis and Thesis Research in the Master of Archival Studies Program at the University of British Columbias. 46-50 i *Archivaria* vol 55.
- Elster, J. (Ed.) (1998) *Deliberative Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Eppard, P. (2015) Archival Ethics. 46-49 i Duranti & Franks 2019.
- Eso, E., & Keirstad, R.G. (1989). A Survey of Students of the Master of Archival Studies Programme at the University of British Columbia 1981-88. *Archivaria* 29, 104–127.
- Folkenborg, K. (2017) Forskerforbundets politikk for forskning innen ABM-feltet, 69-81 i *Norsk Arkivforum* 23. Arkivarforeningen, Oslo.
- Foscarini, F. & Oliver G. (2019) Gillian Oliver (1955-), s. 425-427 i Duranti & Franks 2019.
- Foucault, M. *Archeology of knowledge*, Tavistock, London 1972.
- Gafuik, Jo-Ann Munn. (2010). Access-to-Information Legislation: A Critical Analysis, s. 39-59 i Avery & Holmlund.
- Gausdal, R.L. (2001) *Mot en profesjon. Norsk Arkivråd 1961-2001*. Norsk Arkivråd, Oslo 2001.
- Goh, E. (2015). Organizational Culture. 253-256 i Duranti & Franks (eds.).
- Haugen, J.A. (2017) Trenger vi arkivkompetanse i den digitale verden? s. 51-66 i *Norsk Arkivforum* No. 23.
- Heen, H. & Salomon, R. (2013), Arbeidsforskningsinstituttet: Forskning om museer og arkiv. En evaluering av et forskningsprogram i regi av Kulturrådet.
- Hemmings, M. (1993) Access and Accessibility to Canadian Vital Event Records MA Thesis UBC.
- Heywood, H. (1990) Appraising Legal Value in Records MA Thesis UBC.
- Hofstede, G., Hofstede, G.J. & Minkov, M. (2020) *Cultures and Organizations: Software of the Mind, Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*, Third Ed.
- Hofstede, G. (2001) *Culture's Consequences: Comparing Values. Behaviors. Institutions and Organizations Across Nations*, 2. ed. Thousand Oaks, SAGE.
- ISO30300:2011 / 2020 Information and documentation — Records management — Core concepts and vocabulary.
- Jenkinson, Hilary (1922) *A Manual of Archive Administration*, Oxford, Clarendon.
- Jenssen, L.C. & Carstens, S. (2020) Kampen om arkivarens sjel. Historieforskningen og arkivvitenskapen – fra partnerskap til kløft. s. 216-226 i *Historisk Tidsskrift* 3/20 vol. 99.

- Jenssen, L.C. (2017) Arkivforskning i Norge 2016. 83-110 i *Norsk Arkivforum 23*. Arkivarforeningen, Oslo.
- Jörwall, L. m.fl. (eds.) (2012) *Det globala minnet. Nedslag i den internationella arkivhistorien*.
- Ketelaar, E. (2000) Archivistics Research Saving the Profession, 322-340 i *The American Archivist*, Vol 63 (Fall / Winter 2000).
- Kjölstad, T. (2012) «Danmark» 163-186 i Jörwall m.fl. (eds.)
- Kolsrud, O. 1980 En norsk arkivarutdannelse 110-112 i Norsk arkivseminar 1976. Rapport. Arkivarforeningen Oslo 1980.
- Kulturdepartementet (2012) *Meld. St. 7 Melding til Stortinget. Arkiv*. (2012–2013) (Arkivmeldingen).
- Langeland, Ø. Virksomhetsarkitektur som inngang til tverrfaglig samarbeid om arkiv, s. 31-44 i *Norsk Arkivforum no. 25* Arkivarforeningen 2019.
- Langmead, A. (2014) The History of Archival Education in America: What's Next? i Cox, Langmead & Mattern (eds.)
- Lemieux, V. & Hofman, D. (2019) Education. 245-266 I Duranti & Rogers (eds.).
- Marthinsen, J.H. (2012) *Arkivteori – en innføring*. Oslo: Riksarkivaren Skriftserien 36. 2012.
- Marthinsen, J.H. (2002) Hvordan øke arkivautoriteten? Arkivutdanningen 1970-2000, s. 251-266 i Bråstad, Johannessen & Sirevåg.
- McAndrew, I. (2001) Susceptible of a very broad interpretation: Notions of accountability and free-flow-of-information in American views of the Freedom of Information Act 1929-1989. MA Thesis UBC, 2001.
- McClure, S. M. (1996) Government archivists' perceptions about their responsibilities to citizens and to government: «Simply a matter of Serving those around us?» Master's thesis UBC.
- Menon Economics (2018). Evaluering av Norsk Arkivstandard, Menon-Publikasjon 81/2018.

- Millar, L. (2019) Heather MacNeil (1957-), s. 366-370 i Duranti & Franks 2019.
- Moore, L.J. (2008) Restoring Order. The Ecole des Chartes and the Organization of Archives and Libraries in France, 1820-1870, Duluth Minnesota: Litwin Books.
- Moss, M. and Tough, A. (2006) Record Keeping in a Hybrid Environment, Chandos Publishing, Oxford.
- Nesmith, T. (2003) Learning to Think Archivaly: Thesis Research in the Archival Studies Program at the University of Manitoba, s. 103-107 i *Archivaria* vol 55.
- Norberg, E. (2012) Tyskland, s. 63-80 i Jörwall m.fl. (eds.)
- NOU 1999:27 «Ytringsfrihed bør finde sted.» *Forslag til ny Grunnlov § 100*.
- NOU 2003: 30 *Ny offentlighetslov*.
- NOU 2019:9 *Fra kalveskinn til datasjø. Ny lov om samfunnsdokumentasjon og arkiver*.
- NTNU (2017) Kunnskap for en bedre verden. Strategi 2018-2025. Vedtatt av NTNUs styre 6.12.2017.
- Oliver, G. (2004) Investigating Information Culture: A Comparative Case Study Research Design and Methods. *Archival Science* 4, no. 3: 287-314.
- Oliver G. & Foscarini F. (2014) Records Management and Information Culture: Tackling the People Problem. London, Facet Publishing.
- Oxford Research AS (2015) *Evaluering av offentleglova*.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/innsyn-i-forvaltningen/id2469874/>.
- Parkinson, J. (1993) Accountability in archival science. MA Thesis UBC.
- Posner, E. (1940) Some Aspects of Archival Development since the French Revolution, s. 161-170 i *American Archivist* 3 (July 1940).
- Posner, E. (1941) European Experiences in Training Archivists. *American Archivist* 4. No. 1: 26-37.

Herbjørn Andresen

BØR JOURNALFØRINGSPLIKTEN AVVIKLES?

Sammendrag

Arkivlovutvalget fremsatte i NOU 2019:9 en påstand om at dagens journalføringspraksis har bidratt til dårligere arkiver, og at den har utspilt sin rolle. Argumentene som begrunner dette synet finnes på litt ulike steder i utredningen, den grundigste gjennomgangen er knyttet til behovene for oversikter som kan egne seg som hjelpemiddel til å ivareta allmennhetens innsynsrett, i utredningens kapittel 16. Argumentene for å kunne hevde at arkivene blir dårligere finner man hovedsakelig i utredningens kapittel 14, om plikter til å skape og bevare dokumentasjon. Disse argumentene har mye for seg, men trekker i liten grad inn organisasjonsteoretiske og arkivteoretiske begreper som kan bidra til en mer samlet fremstilling av journalføringspraksisens virkninger. Denne artikkelen tar utgangspunkt i arkivlovutvalgets argumenter, og drøfter dem opp mot et litt bredere faglig bakteppe.

Journalføring innebærer mer enn å danne arkiver i tråd med proveniensprinsippet og sørge for at det er mulig å produsere en postjournal. Det er også en norm for hvordan virksomhetens aktiviteter struktureres som formaliserte saker.

- Riksrevisjonen (2010) Riksrevisjonens undersøkelse av arbeidet med å sikre og tilgjengeliggjøre arkivene i kommunal sektor. Dokument 3:13 (2009–2010) avgitt til Stortinget 8.9.2010.
- Riksrevisjonen (2016) Riksrevisjonens undersøkelse av digitalisering av kommunale tjenester Dokument 3:6 (2015-2016), avgitt til Stortinget 12.1.2016.
- Riksrevisjonen (2017a) Riksrevisjonens undersøkelse av arkivering og åpenhet i statlig forvaltning. Dokument 3:10 (2016–2017) avgitt til Stortinget 30.5.2017.
- Sirevåg, T. (1976) Noen kommentarer til undervisningsopplegget ved registratorkursene 1973-75 og 1974-76. 61-70 i *Norsk Arkivseminar 1976. Rapport, Norsk Arkivforum 1 1980*.
- Shepherd, E. (2009) *Archives and Archivists in 20th Century England*, Ashgate: Farnham Surrey.
- Sjöberg, D. (2012) «Storbritannien» 81-108 i Jörwall m.fl. (eds.).
- Smedberg, S. (2012) «Sverige» s. 231-260 i Jörwall m.fl. (eds.).
- Svendsen, Å. (2017) *Arkivet. En beretning om det norske riksarkivet 1817-2017*, Forlaget Press.
- Tamblé, D. (1984) The Teaching of Archival Science in Italy and the Role of the Schools of the State Archives, 247-248 i *Archivaria* 19.
- Thomassen, T. (2015). Archival Science, s. 84-86 i Duranti og Franks (eds.).
- Tough, A. (2006) «Records and the transition to the digital» i Moss and Tough.
- Upward, F (2015) Records Continuum, s. 334-336 i Duranti & Franks (eds.).
- Yeo, G. (2010) 'Nothing is the same as something else': significant properties and notions of identity and originality, *Archival Science* 10: 85–116.
- Yoos, H. (1997) The Impact of Sweden's access laws on archives. MA thesis UBC.

FORFATTERE I NORSK ARKIVFORUM 27

Herbjørn Andresen, PhD UiO 2010. Professor OsloMet – storbyuniversitetet, Fakultet for samfunnsvitenskap, Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag.

Natalia Bermúdez Qvortrup, PhD-kandidat OsloMet, Fakultet for samfunnsvitenskap, Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag.

Rebecca Boxler Ødegaard, cand.philol. UiO 2003, hovedfag nordisk. Forskningsbibliotekar Nasjonalbiblioteket, Seksjon for sjeldne bøker og privatarkiv.

Lars Christian Jenssen, dr.art. UiB 2002. Professor NTNU, ILU, Fagenheten for arkiv, dokumentasjons- og samlingsforvaltning.

Torun Segtnan Soknes, cand.philol. UiT 2000. Universitetslektor NTNU. ILU, Fagenheten for arkiv, dokumentasjons- og samlingsforvaltning.

Torkel Thime, cand.philol. UiB 1981, hovedfag historie. Førstearkivar, Arkivverket.

Tor Weidling, dr. art. UiO 1997. Førstearkivar, Arkivverket, arbeidssted Riksarkivet.